

ons ook met ons denken of met ons arbeid bebinden, slag op slag stuiten we op grenzen die we niet overschrijden kunnen. En of we dan al met veel te hooge labeiding van ons zelve in onze stand of in ons dorp omwanden, en ons indroomen in een toestand, die keer op keer door de felten weersproken en belachen wordt, — het eindige van ons bestaan, van ons leven, van onze kracht naar lichaam en geest komt ons elken morgen en elken avond weer aan onze nietigheid herinneren. We verliezen ons in de menigte, straks sterven we, en dan is onze heugenis vergaan. Of bij wie is nu nog gedachtenis van de mannen, vrouwen en kinderen, die twee, drie eeuwen geleden de plaats onzer woning bevolkt hebben? en wat zijn twee, drie eeuwen dan nog, zich verliezend in de duisternis van jaren die ons menschelek geslacht reeds op deze aarde leeft.

Zoo lield is onze toestand. En dit niet door ons toedoen, maar door het lot dat de Almachtige voor ons besteld heeft. Zoo was het bij onze voorvaders, op wier paden wij nu wandelen, zoo is het onder ons, in wat werelddeel ge den mensch ook gadeslaet, en zoo zal 't onder ons zijn, en blijven, zoolang er menschen op onze aarde zullen geboren worden. In onze fysieke kracht, in onze denkkracht, in onze wilskracht zullen we nooit anders zijn dan eindige wezens, nietig in ons zelf, in onze vlucht beperkt, bloeiend als het gras des velds, maar om als 't gras des velds te verdorren.

Alleen maar, en dit is wat ons leven, ons bestaan, telkens en telkens weer tot een raadsel maakt, terwijl het Gode behaagd heeft, ons alsoo als eindige wezens sulc een beperkt bestaan te geven, zoodat komen om te gaan het devies van ons leven blijft, heeft diezelfde Almachtige God nog iets geheel anders, iets daartegenoverstaand, iets daarvan geheel verschillend over ons gehengend besteld, en dit raadselachtige ligt uitgedrukt in het kernachtige woord van den Prediker: „Hij heeft de eeuw in hun hart gelegd.”

„De eeuw” drukt uit wat vlak en lijnrecht tegen het eindige en ingeperkte karakter van ons aardach bestaan indruischt. „De eeuw” is een woord, dat ons verhalen moet van wat onze aarde niet heeft en ons niet geeft. „De eeuw” wijst op wat verheven is boven de beklommende heerschappij van den tijd, en met den tijd schakelt de „euw” al het eindige uit. De vensters gaan open, de grenzen die ons benauwen, wijken terug. Aan den horizon van ons leven doemen van alle kanten oneindigheden op. Ge krijgt vergezichten in het hooge en heilige en hemelsche. Ideale gluren u uit de verte tegen, die u aantrekken, u boeien, u beriselen en verheffen. En die ideale zijn niet maar pluksel der gedachte, vlakken van een hoogere atmosfeer, dampen en nevelen die even glansen in het zonlicht, om dan weer te vergaan. Neen, de ideale, die uit die „euw” u toekomen, zijn veel zekerder werkelijkheid dan de werkelijkheid om u heen, want al wat om u is ver gaan, maar wat in „die eeuw” aan ideale be looten en verscholen ligt, blijft, gelijk 't er was eer gij 't aanzijn ontvingt, en het is in die wereld van ideale krachten, ideale gedachten, ideale schatten des geestes, dat met alle kinderen der menschen ook gij uw aanzijn ontvangen hebt.

„Die eeuw” is het omgekeerde van phantasia. Phantasia is wat ge schept uit uw even opflinkerende geest. Maar „die eeuw” is het wezenlijke, het eenig wezenlijke, de bron en fontein waaruit 't alles u toewelt. Die eeuw is de wereld van het Eeuwige, waaruit de tijd en met den tijd al het eindige geboren werd. Daarom, van „die eeuw” kunt ge zelf niets gissen, niets grijpen, niets zelfs u voorstellen. In uw eindig bestaan zoudt ge er even vreemd aan zijn gebleven als de dieren des velds om u heen. Niets dan wat aan de dieren wedervaat, zou ook u wedervaren zijn. En dat kan dat lagere ontrokken wordt, dat ge hooger existentie deeltachtig wordt, dat ge getoepen wordt om 't beeld van uw God te dragen, het is alleen omdat en doordat God Almachtig aan al wat mensch heet, en daarom ook aan u, een gave heeft voorbeschikt, die ge uit u zelf nooit zoudt be zeten hebben, en die gave is, dat Hij de eeuw in uw hart heeft gelegd.

Omdat Hij ze in uw hart gelegd heeft, daar om is dit eeuwige, dat hoogere, u ingeprent. Daarom weet ge ervan en voelt ge er voor, en kunt ge er niet buiten. Er is niet „die eeuw” iets in uw hart gekomen, dat geen ander crea tur op aarde ontvangen heeft. Dat u „die eeuw” in uw hart is gelegd, dat is 't wat u menschenwaardig maakt. Daardoor en daardoor alleen zijt ge hier reeds hemelchijk en vatbaar voor het volstaige.

Van daar nu komt het strijdige in uw leven. Van den ééne kant voelt ge de banden van het eindige. Uw denken is beperkt, uw wil is gebonden, uw kracht is ras uitgeput. Ge ver staat met uw eindige natuur van wat in de hemelen is en in de hemelen zich afspeelt, niets. Ge kunt er niet bij. Hoe hoog ook de ladder van uw denken u vergunt in de denkwereld op te klimmen, eens komt toch de laatste sport, en dan knikt ge niet hooger. Probleem na probleem stelt zich voor u, dat ge niet kunt oplossen. Raadsel na raadsel verdringt zich in uw geest, waarin ge verward raakt. Maar nu werkt daartegen in „die eeuw” die in uw hart is gelegd. Die eeuw, die u over de grenzen van het eindige doet overspringen, en u wentelt in den oceaan van het hemelsche en Goddelijke, ja, u, uw denken ten spijt, een onmiddellijke verzekerdheid van het heilige en Goddelijke geeft, die uw geloof als een geheel ander, geheel zelfstandig kenvermogen doet opwaken, en u aan uzelf ontken als een heel ander, veel rijker, veel schitterender wezen dan ooit de wereld u in haar spiegel zien liet.

Alleen maar, „die eeuw” kan verdonkerd worden. Die eeuw, die in uw hart gelegd is, kan offers van u vergen, kan leed en ellende over u brengen, kan u bedreigen met verlies van maar al te veel, dat u in het eindige leven trekt en aanleeft. En dan berwijkt zoo menigen. Dan drukt hij „die eeuw” in zijn hart terug, en ten onder, soms zelfs van zich af, en dan klemt hij zich toch weer aan het eindige vast, en doodt de werking, den heiligen invloed, die van „die eeuw” in zijn hart op heel zijn existentie kon uitgaan. Zoo is 't bij de lieden der wereld. Zoo is het bij den egoïst. Zoo is het bij den eersuchtige. Kortom, bij een iegelijk, die het eindige liever heeft dan 't Oneindige, wat naar 't vleesch is meer dan den geest, wat hier al aanstaande kan genoten worden, boven wat de belofte en de profetie van het eeuwige in zich draagt.

Maar zelfs dan nog komt uw God zoo dik wils zelf in u waken over „die eeuw” die hij in uw hart gelegd had. Als gij zelf „die eeuw” in uw hart vermorsen zoudt, komt Hij in rijke, overvloedige genade uw boose hand afwelen; die eeuw in uw hart weer vastleggen; er het tintelend leven in op

wekken; u vernieuwen, en weer naar het leven doen grijpen. En als ge dan weer in het gebed voor uw God nedermijlt, en onder uw bidden den gloed dier eeuw in u voelt tintelen, zoodat ge over al 't eindige weer heenkomt, en als versmelt in de gemeenschap met den Eeuwige, — wat is dit dan anders, dan dat ook in u weer werken gaat „die eeuw”, die uw God ook in uw hart had gelegd; en die gij wel deelt inslapen, maar die uw God weer in u verwakkerd heeft.

DR. A. K.

Amsterdam, 16 Febr. 1912.

Deelden we een vorig maal iets mede uit het referaat, dat Prof. Woltjer schreef over het Godsdienslonderwijs op de Gym nasia, waaruit bleek, welke stof moest be handeld worden. Prof. Woltjer voegt hier nog twee opmerkingen aan toe, waarvan de eerste raakt de vraag naar het innerlijke zieleleven van den leerling:

Ik heb getracht in het voorgaande de hoofd zaken kortelijk aan te geven, waar het op aan kom bij het godsdienslonderwijs. Op twee punten dien ik mij nog nader te verklaren.

Natuurlijk is het niet zonder opzet, dat ik herhaaldelijk ter sprake gebracht heb niet alleen wat een leerling van 12 tot 18 jaren met zijn verstand vatten, maar vooral ook wat hij door eigen ervaring kennen en erkennen kan. Zal het godsdienslonderwijs vrucht dragen, dan moet het bovenal tot het hart spreken en in het ge weten weerklink, vinden: daartoe is een beroep op de ervaring noodig. Maar ervaring en er varing zijn twee: er is eene algemeene onder vinding, die meer aan de oppervlakte blijft en daarom gemakkelijk besproken kan worden, maar er is ook eene innerlijke, diepere onder vinding, die men liefst als een individueel ter rein beschouwt, waarom men een ander niet licht toegang geeft. Toch moet op die ervaring somtijds een beroep worden gedaan, zelfs met ernst en aandrang. Maar hier vooral past er belediging van natuurlijke schuchtheid, die juist bij ernst en oprechtheid gevonden wordt. De leeraar zij voorzichtig en verlang niet dat alles uitgesproken worde in het openbaar, wat in het diepst der ziel is en wordt onderhouden. Hier is een heilige tact onmisbaar, een liefdevol medevoelen van wat zich aan mededeeling ont trekt en toch in het bewustzijn van den leerling levendig moet getuigen. In het bij zonder geldt dit, wanneer de leeraar aan het natuurlijk verlangen zou willen voldoen, om te weten of zijn onderwijs meer dan oppervlakkige vrucht heeft gedragen. Men moet niet voor barig ingrijpen in de wellicht nauwlijks merkbare ontwikkeling van het gesealde zaad in het verborgen der jeugdige ziel. Wie het uit de donkerheid van de beklommende aarde aan het licht zou willen brengen om de kleine kiemen te bespieden, loopt gevaar ze voor goed te dooden. Bereid den grond, zaai het zaad, be schut het tegen verstijvende koude en ver schroeiende hitte, maar laat den wandom over aan God en beid zijn tijd. Wanneer geen metho distische ijver u drijft, is, maar heilige ernst en liefde, liefde tot God om zijn mede-arbeider te zijn en liefde tot de jeugd, om haar door geloof, hoop en liefde te leiden in den weg van vrede en zaligheid, moogt gij vroeg of laat zegen verwachten op uwen arbeid.

En niet minder belangrijk is de tweede opmerking over onzen Heidelbergse Cate chismus:

Mijne tweede opmerking is deze. Het zal den aandachtigen lezer niet ontgaan zijn, dat ik bij de korte uiteenzetting van wat, naar mijne meening, de hoofdzaken zijn bij het onderwijs in de Christelijke religie aan het gymnasium, de orde heb gevolgd, die in den Heidelbergse Catechismus gevonden wordt. Ik beweer geenszins, dat dit kostelijke boekje leidraad moet zijn bij het min of meer systematische onder wijs op onze gymnasia. Er zijn inderdaad uit paedagogisch-didactisch oogpunt bezwaren en ook gegronde bezwaren tegen in te brengen. De didactische vorm van vragen en antwoorden kan zeker zijn nut hebben, wanneer, overeen komstig de bedoeling, de aandacht op bepaalde en kort en bondig aangeduide belangrijke punten in de leerstof gevestigd en de leerling persoon lijk daarbij bepaald wordt.

Die bedoeling wordt echter slechts zelden be reikt. Daarenboven is het, naar mijn inzien, een gebrek, dat het antwoord in den regel zó gegeven wordt, dat het onafschelijkheid met de vraag verbonden is. Het wordt daardoor moei lijk het gegeven onderwijs in zijn geheel en naar de volgorde en het verband der deelen te overzien en zich voor den geest te brengen. Beter ware het, indien de antwoorden zó wer den gesteld, dat zij als één doorlopend ge heel, natuurlijk met verdeling in hoofd- en onderdeelen, konden worden gelezen en geleerd. De vragen konden dan, zij het misschien enigzins gewijgd, wel blijven, want het is inder daad bij het leeren en het overhooren van het geleerde niet onverschillig, hoe de vragen ge steld werden, en eenparigheid is daarbij zeer gewenscht. Men zou daarom de vragen op den rand der bladzijden kunnen plaatsen, zoodat ze bij het geregeld doorlezen niet hinderen.

Noodzakelijk is de vorm in vragen en an tworden voor eenen catechismus geenszins; Calvijn bijv. heeft er eenen opgesteld in door loopenden vorm (1536).

Wanneer een dergelijke leidraad of handleiding werd ontworpen, kon ook meer aandacht wor den gewijd aan eenige belangrijke onderwerpen, die in openen tijd aan de orde zijn, in de 16e eeuw niet, en die men bij het godsdienslon derwijs aan Christelijke gymnasia niet stilzwijgend kan voorbijgaan, bijv. het pantheïsme tegenover het theïsme, de evolutie leer tegenover de leer der schepping, de verhouding van de algemeene en de bijzondere openbaring.

Onze liturgie.

XII.

Een liturgie in eigenlijken zin biedt het Nieuwe Testament ons dus niet. Noch voor de gewone godsdiensloefeningen, noch voor de gebeden, noch voor de gezangen, noch voor de bediening der Sacramenten, noch voor de andere kerkelijke plichtig heden wordt ons een bepaalde liturgie voorge schreven. Zelfs een sacramentele formule, die bij den Doop of Avondmaal gebruikt zou moeten worden, geeft de H. Schrift ons

niet. Een feit, dat te meer in het oog springt, wanneer men er op let, hoe uit voerig en tot in de kleinste bijzonderheden afdalende de liturgische voorschriften zijn, die in het Oude Testament voor den eeredienst onder Israel waren voorgeschreven.

Natuurlijk mag hieruit niet worden afge leid, gelijk door de Independenten en enkele enthouziaste secten, zooals de Kwakers, gedaan is, dat zulk een liturgie daarom in strijd zou wezen met het karakter van den Nieuwen Testamentischen eeredienst, en dat noch het gebruik van formuliergebeden, noch dat van liturgische formulieren bij de Sacramenten geoorloofd zou wezen. Reeds vroeger is door ons aangetoond, waarom deze gevoertrekking onjuist is. Waar de Heere Jezus zelf in het Onze Vader een formuliergebed gegeven heeft, blijkt uit dit eene feit reeds afdoende, dat tegen zulk een liturgisch gebed geen bezwaar kan be staan. Ware het juist, dat in den dienst der gebeden alles moest worden overgela ten aan de leiding des Heiligen Geestes, dan zou Christus tot zijn jongeren gezegd hebben: bidt, zooals de Geest der gebeden het u ingeven zal, maar dan zou hij geen bepaald gebed hun geleerd hebben. En nog sterker, waar in de gemeente van Co rinthe een vaste liturgische orde ontbrak, heeft de Apostel Paulus dit niet goedge keurd, maar juist ernstig gewaarschuwd tegen dit gebrek aan orde in den eere dienst, en er op aangedrongen, dat men zulk een orde zou invoeren, gelijk dat in alle gemeenten der heiligen geschiedde. De gemeente te Corinthe waar het „enthou siasme”, het gedreven worden door den Heiligen Geest, gelijk men meende, zoo sterk de overhand had, en daardoor ieder deed, wat goed was in zijn oogen, wordt door den Apostel ons dus waarlijk niet tot een voorbeeld gesteld. Het is dan ook een principieel fout van de tegen woordige historischschrijvers, wanneer ze deze eigenaardigen toestand te Corinthe als type beschouwen van hetgeen in de Apostolische Kerk werd gevonden. Hetgeen Paulus in I Cor. 14. schrift, toont, dat we in Co rinthe te doen hebben met een toestand, dien de Apostel niet alleen afkeurt, omdat hij in strijd was met de ordinantie des Heeren, maar die ook afwek van wat in alle andere gemeenten gevonden werd, en dus een uitzondering was.

Zelfs kan er wel geen twijfel over bestaan, dat de Apostelen, waar ze de gemeenten stichtten en ordenden, daarbij ook allerlei voorschriften voor den eeredienst zullen ge geven hebben, die in het Nieuwe Testament ons niet opgeteekend zijn geworden. In I Cor. 14: 33, waar de Apostel de gemeente van Corinthe verwijst naar het voorbeeld der andere gemeenten, komt de slotzin: „gelijk in al de gemeenten der heiligen”, ietwat vreemd na hetgeen daaraan vlak voorafgaat, waarom sommige handschriften dan ook de woorden: „gelijk in geleerd heb, invoegeen; een uitlegging, die ook onze Kanteekenaars overnemen. Maar al mag er bij deze plaats verschil wezen, of hier van een Apostolisch voorschrift voor den eeredienst, dan wel van een algemeen aan genomen gebruik sprake is, wanneer de Apostel in I Cor. 11: 2 spreekt van de inzettingen, die hij aan de gemeente had overgegeven, doelt dit ongetwijfeld, zooals onze Kanteekenaars terecht opmerken, „niet op artikelen des geloofs, maar op ordina tien, die aangingen de uiterlijke wijze, die in de vergaderingen der gemeente en het plegen van den godsdiens (d. w. z. den eeredienst) behoorden gehouden te worden.”

Het is dan ook op grond van deze en soortgelijke uitspraken in het Nieuwe Testa ment, dat de Roomsche Kerk beweert, dat er wel degelijk een „Apostolische liturgie” bestaan heeft; een liturgie, die wel niet in het Nieuwe Testament ons is opgeteekend in al haar bijzonderheden, maar die toch door de overlevering ons is bewaard geworden en het zuiverst in de liturgie der Roomsche Kerk zou zijn weergegeven. De voorstelling is dan deze, gelijk men die o. a. vindt in het beroemde Handbuch der Katholischen Liturgie van Dr. Valentin Thalhofer, dat Christus zelf deze liturgie als een *nova lex*, als een nieuwe wet, voor den eeredienst heeft ingesteld; dat de Apostelen op zijn bevel, of naar het voorbeeld door Christus hun gegeven, deze liturgie in alle gemeenten hebben ingevoerd; en dat deze liturgie, die door de traditie der Kerk ons bewaard is geworden, daarom van Goddelijken oorsprong zou zijn, en een de conscientien bindend gezag zou hebben. Zelfs is men soms zoover gegaan van te beweren, dat de Apostelen deze liturgie niet alleen mondeling zouden hebben overgeleverd, maar op schrift zouden hebben gebracht, en we dus de authentieke oorkonden van deze liturgie nog zouden bezitten. Metterdaad heeft men enkele oude liturgien, die zelf voorgeven uit den kring der Apostelen afkomstig te zijn. Zoo vindt men in de Constitutiones Apostolicae een uitvoerige liturgie, die de schrijver, welke zich Clemens noemt, be weert uit den mond der Apostelen te hebben opgeteekend. Zoo staat de liturgie van de Kerk van Jerusalem op naam van Jacobus en die van Alexandria op naam van den Evangelist Marcus. En zoo beweert men van Roomsche zijde, dat de liturgie van de Kerk van Rome, althans wat haar grond vorm betreft, aan den Apostel Petrus zou te danken zijn. Intusschen staat het historisch vast, dat al deze liturgien, van veel later datum zijn, en ook Thalhofer erkent, dat er van een schriftelijke opteekening dezer liturgie door de Apostelen zelf geen sprake kan wezen.

Maar van Protestantse zijde is men even zeer te ver gegaan door te ontkennen, dat er van zulk een Apostolische liturgie sprake kon wezen, omdat er vóór de vierde eeuw nog geen liturgie is geweest. De be langrijke ontdekkingen van Bryennius, den patriarch van Constantinopel, hebben aan getoond, dat dit standpunt geheel onjuist

was. Niet alleen vond hij terug het slot van den eersten brief van Clemens, waarin een uitvoerig liturgisch gebed voorkomt, — het oudste liturgische gebed, dat we bezitten, en dat reeds uit de eerste eeuw dateert —, maar hij ontdekte ook de zogenaamde „leer der twaalf Apostelen”, die een uit voerige liturgie geeft voor den eeredienst en daarbij ook verschillende formuliergebe den voor het Avondmaal. Nu staat wel niet met volkomen zekerheid vast, wanneer deze „Leer der twaalf Apostelen” is opge steld, maar in elk geval is ze uit den eer sten tijd der Christelijke Kerk, en de meeste historischschrijvers plaatsen haar in het eind der 1e of begin der 2e eeuw. Op deze beide stukken, die van zoo hoog belang zijn voor de kennis van den eeredienst der oudste Christelijke Kerk, komen we later terug; thans is het alleen te doen om te laten zien, dat er zonder eenigen twijfel reeds tegen het einde der eerste eeuw een „liturgie” met bepaalde liturgische gebeden bestaan heeft. Zelfs is de mogelijkheid niet buiten gesloten, dat men in deze liturgische gebeden te doen heeft met gebeden, die uit den tijd der Apostelen afkomstig zijn, en zouden we hier metterdaad een stuk van de Apostoli sche liturgie bewaard vinden. De gansch eigenaardige vorm van deze gebeden toont aan, dat de schrijver ze niet zelf heeft opgesteld, maar ze heeft overgenomen uit het bestaand liturgisch gebruik; en indien ze tegen het einde der eerste eeuw reeds als vaste liturgie in gebruik waren, moet hun herkomst wel tot den tijd der Apostelen reiken.

Intusschen is deze ontdekking, waardoor een geheel nieuw licht over den eeredienst der oudste Christelijke Kerk is verspreid, zeker geen voordeel geweest voor de Roomsche Kerk, want deze oudste liturgie stemt wel allerminst met haar liturgie over een en toont het best, hoe volkomen terecht Calvijn reeds heeft opgemerkt, dat deze zogenaamde Apostolische liturgie der Roomsche Kerk onmogelijk van de Apostelen afkomstig kon wezen, omdat ze op schier alle punten in strijd is met wat de geschriften der Apostelen ons leeren en de oudheid der Christelijke Kerk ons toont.

Maar afgien van de vraag, of deze Apostolische liturgie door de Roomsche Kerk zuiver is bewaard, kan volmondig worden toegestemd, dat er zulk een Apostoli sche liturgie heeft bestaan. Niet alleen verwijzen de Apostelen zelf naar „ver ordeningen”, die zij voor den eeredienst hebben gegeven, maar het spreekt ook wel van zelf, dat waar de Apostelen optraden om het Woord en de Sacramenten te be dienen, ze daarbij een zekere „orde” gevolgd hebben, zekere formules hebben gebruikt en zekere usanties hebben ingevoerd. Dit alles kan grif aan de Roomsche Kerk worden toege stemd, en het schijnt mij zelfs niet onmogelijk, dat we in de bovengenoemde oudste liturgische geschriften der Kerk nog herinneringen aan deze Apostolische liturgie bezitten. Maar hieruit volgt niet, dat deze liturgie een Goddelijk gezag zou hebben, voor alle tijden bindend zou zijn en de conscientie binden zou. Gesteld, om nu het sterkste voorbeeld te nemen, dat de Apostel Paulus zelfs een uitge werkte liturgie had opgesteld en deze toevallig werd teruggevonden, dan zou deze liturgie zeker van hoog belang wezen als model, maar ze zou geen voorschrift wezen van onzen eeredienst. Ware dit toch de be doeling der Apostelen geweest, dan zouden ze vooreerst deze liturgie hebben opgetee kend, voorts last hebben gegeven om haar te bewaren, en de Kerk zou zonder eenigen twijfel deze liturgie dan onder haar heilige boeken hebben opgenomen. Dat dit niet geschied is, bewijst, dat zulk een geschrevene liturgie of nooit bestaan heeft of dat, indien ze bestond, de Kerk aan deze liturgie niet een zoodanig Goddelijk gezag heeft toegekend, dat ze haar als een wet voor haar geloof en leven beschouwde. Metterdaad ont kennen de nieuwere Roomsche schrijvers dan ook niet, dat er van een door de Apostelen geschreven en te boek gestelde liturgie geen sprake is geweest. Thalhofer betwijfelt zelfs, of de Apostelen bepaalde formulieren hebben gebruikt; hij wijst er alleen op, dat de Apostelen voorschriften voor den eeredienst hebben gegeven, en dat deze voorschriften deels in het Nieuwe Testament ons bewaard zijn, deels door middel van de Apostolische traditie tot ons zijn gekomen. Wanneer hij zich hiervoor echter beroept op voorschriften in het Nieuwe Testament, als het geven van den broedkerus en het bidden met opgeheven handen, dan blijkt juist uit deze voorbeelden wel, hoe hier van een Goddelijk voorschrift, dat voor alle tijden gelden zou, geen sprake kan zijn. Want de Roomsche Kerk zelf heeft evenals de Protestantsche Kerk deze beide „cere monien” afgeschaft; in de Roomsche Kerk bidden de mannen niet meer met „opgeheven handen” en is het evenmin gewoonte, dat de gemeentelieden elkander begroeten met een kus, zooals dit in de Apostolische Kerk het gebruik was. Vraagt men dan ook aan Thalhofer, wat eigenlijk de liturgie der Apostelen is geweest, dan komt dit ten slotte er op neer, dat de Schrift gelezen is, dat er gepredikt is, dat er is gebeden en psalmen zijn gezongen, en dat het Avond maal is bediend. In dien zin opgevat is er zeker geen bezwaar om van een Apostolische liturgie te spreken, maar dan is deze „liturgie” niet anders dan de aanduiding van hetgeen de wezenlijke elementen van den Christelijken eeredienst uitmaken en hetgeen nog bij alle Christelijke Kerken in gebruik is. Wat men echter gemeenlijk onder de Apostolische liturgie verstaat, is geheel wat anders; en het is daarom misleidend, wanneer men deze korte aanduidingen, die de Schrift geeft over den eeredienst der Apostolische Kerk, als een Apostolische liturgie uitgeeft.

DR. H. H. K.

Treftafel.

1. DIAONALE ARBEID DER GEREFORMEERDE KERK VAN AMSTERDAM. Uitgegeven te Amster dam in 1912.

Dit ons toegesonden boekje is, in opdracht van de Diaconale Vergadering der Geref. Kerk van AMSTERDAM, samengesteld door de H.H. J. F. BAKENDS, A. D. KROONENBURG en J. H. VERLUIK.

De Samenstellers hebben eer van hun werk, want met wat zij op deze vlot geschreven 77 bladzijden, die zich daardoor prettig lezen laten, mededeelen, geven zij een juist kijk op het werk der barmhartigheid door de Amsterdamsche Diaconie verricht.

Zij leiden den lezer binnen in de VERGADERINGEN der 72 diaconen welke thans de Geref. Kerk in de hoofdstad dienen. Vertellen dan van het THUIS VOOR OUDEN VAN DAAREN aan de Nieuwe Heerengracht 143 en van de WEEZENSTICHTING, met haar paviljoenen, op de Hugo-de Grootkade.

In een hoofdstuk over de FINANCIËN, beschrij ven zij den arbeid van de Financiële Com missie, die zich voornamelijk bezig heeft te houden met de behandeling der stoffelijke aan gelegenheden der Diaconie. Dan een over de KLEEDINGCOMMISSIE, die wel een bergplaats heeft in het lokaal Kerkstraat 109, maar geen eigen lokaal. Kijft zij dat eenmaal, dan moet er, zooals de Samenstellers niet onwaardig opmerken, in den gevel gebedeld:

Die twee rokken heeft, deele mede dengent, die niet heeft.

Verder verhalen de Samenstellers, dat, in navolging van wat elders in ons land reeds bestond, de Diaconie eenige jaren geleden in het leven heeft geroepen de verenigingen ZIEKENZORG, die thans in elke wijk arbeiden, en daarbij geven zij dan treffende staaltjes van de wijze waarop die verenigingen te Amsterdam werken.

„NARW verwacht aan ziekenzorg is wijkverpleging en huisverpleging. Ook hierin heeft de Heere ons doen zien, dat er voor de Diaconie een breed arbeidsveld is, waarop zij het werk der barmhartigheid kan verrichten.” Aldus leest men op pag. 50 ter inleiding van die bladzijden, waarop ons een blik wordt geworpen in het gebied van Wijkverpleging en Huisverpleging.

Na een zeer belangrijk stuk over VERZORGING VAN VOOGDIJKINDEREN geeft het boekje een voor het ONTWERP ARNEMWET VAN MINISTER HEEMSKERK sympathiek geteekende bespreking. Het ont werp, waaromtrent, naar onze lezers weten, dezen zomer ook op de Synode te Zwolle Dr. DE MOOR te 's-GRAVENHAGE zich als rapporteur gunstig uitsprak en waarmee deze Vergadering toen instemde.

Aan het slot een zeer lezenswaardig stuk over AARD EN KARAKTER VAN HET DIAKENWET. Dit boekje bracht mij telkens in herinnering hoe in de dagen, kort vóór ed na de DOLEANTIE, Dr. WILLEM VAN DER BERGH aandroeg op de „reformatie van het Diaconaat”.

Maar het deed meer. Het gaf ook de aangename gewaarwording, dat van het ons toen met zooveel beleving voorgehouden ideaal veel, zeer veel, althans in de Gereformeerde kerk van AMSTERDAM tot werkelijkheid is gekomen.

Het boekje is aan verschillende adressen, in een advertentie genoemd, verkrijgbaar gesteld. Zijn naaste doel is, „de Amsterdamsche gemeentelieden eenigzins te doen medeleven in het werk der barmhartigheid, door hare diaconen verricht”.

De Diaconale vergadering achtte een poging daartoe niet overbodig en liet daarom dit ge schrift samenstellen.

De zaak toch zit 'm zoo.

De Diaconie der Gereformeerde Kerk te AMSTERDAM „werkt in stilte”.

Dat is voor haar 'n beginsel.

Dat is haar eere.

Maar ook daardoor is er bij de gemeente te weinig bekendheid met den diaconalen arbeid. En zonder nu af te wijken van haar beginsel, bedoelde de Diaconie haar arbeid wat meer bekend te maken.

Want onbekend maakt onbemind.

Garne zou ik het boekje in handen wen schen van vele leden onzer Kerken ook buiten Amsterdam.

In Amsterdam zelf kan het zijn nut stichten door „meeleven” te bevorderen. Maar ook buiten Amsterdam kan het nut stichten.

De Diaconie toch van D'ATER SALEM, zoo als de Gereformeerden der 17e eeuw de Kerk van AMSTERDAM noemden is, naar uit dit boekje blijkt, veelzins voorbeeldig en wat haar orga nisa tie en wat haar actie betreft.

En het voorbeeldige wakt tot navolging. „DIAONALE ARBEID” heeft meer dan een slechts plaatselijk belang.

Vandaar dat ik meende het eenigzins uitvoe rig hier te moeten bespreken.

2. H. WEISS, Secretaris van het Zendinge geenoetschap der Broedergemeente te Zelst, — „ONS SURINAME”, Handboek voor Zendinge studien. Uitgegeven door den Nederlandschen Studenten-Zendingebond. Druk J. v. Boekhoven — Utrecht.

Dit keurig gebonden en goed gedrukt hand boek gaf uit „de Ned. Studenten Zendingebond”. Gelijk ik vroeger hier op 'n andere uitgave van deren Bond de aandacht heb gevestigd, op HIN DENAASCHSE ZENDING IN ONZE OOST, zoo is het mij een genoegen het ook op deze te doen. Het wil mij voorkomen, dat ook met dit boek de Hollandsche Zendingeliteratuur niet slechts is vermeerderd, maar tevens verrijkt.

In een negen hoofdstukken handelt hier de heer H. WEISS over Suriname en zijn geschie denis. Over de zending der Broedergemeente onder de Indianen. Over de Boschnege-zending en die onder de Negerlaven te Paramaribo en op de Plantagen. Over de vreemdeelingen uit Indië en de zending onder de Javanen in Suriname; en ten slotte over: wat de toekomst betreft.

Het wil een leidraad zijn bij de bestudeering der Zendingsgeschiedenis van Suriname en tevens een beeld geven van het werk der Broeder gemeente aldaar.

3. STEDEN EN TIJDEN. Maandschrift voor Christendom en Cultuur. Eerste jaargang No. 3. — G. J. A. Ruys. — Utrecht.

Het Januari-nummer van deze periodiek, waarin velen hun lang gekoesterde begeerte naar een christelijke Gids hopen bevredigd te zien, bevat een artikel van Dr. J. R. SLOTERMAKER DE BRUINE: OVER CHRISTENDOM, een van Dr. H. T. OBERMAN over den dichter BOUTENS. Mij, H. S. S. K. geeft er het slot in van haar TWEE HEDEN. Van Mr. J. DOMELA NIEUWHAUS brengt het een optel: STRAF RECHT, OOK MISDAADRECHT. J. JAC. THOMSON biedt er een LITERAIR KRUI-VERZICHT. In de TREFTAFEL worden drie tal uitgaaven bespro

ken en J. zorgd voor

Hollandi tweede bro

Da. Huls predikant d d Ethische gaan der jo kritiek. Te jongere Ethi lijke Kerk moderne Bij Hulsman m was, dat de met het e blijven, de t Da. Huls zelf tot de werd door t zije, met d verwachting in hem een Christelijk ge Gods. En me invloed velen terpreekte t neming ook derse Bijbelb Zijn Christij schouwing ver Christelijk ge der. Da. Huls Hij gaf zich kritiek gewon het geloof de word modern, maar ook in i Sinds is Da dikant. De Eth Bijbelbeschou z hebben be loren. Da. Huls modern. En h geschreven, w medenisme a Bijbelcritici re

Die tweede thans seer de me, wat de i van den Bijbe Bijbelverhalen laat uitkomen van de gebou van den Bijbel me staat; of dat ei niet zóó is als die van vele Bij mee, en hij st geleerden met l Voor wie op arbeid der Eth Maar in de go dingen niet be de brochure van Sinds de tijd waarschawd do waren en die b der Gemeente i booren. Zij kond wie op beter we dagen weer me de Ethischen te in beginsel kan Het is, soaals schen zijn en bl hul. Zij zijn de Christenen. Al Diepe denkers, getuigen van i Wij doen va af. We gelooft trouw zijn. Man oude Chateaufe En de bekoring harten stal, ken Maar de begra paald der jonge openbaring soos zuiver modern. t betreft, al draalt We begripen voor de Ethisc ook in zijn Chelof.

Zoo zijn er ree Ethische schrif ten, — al schrij predikanten: zije noemen se zich z niet hooren en z kunnen. Met de t us is alles klaar. lijkheid. Precies a De opkomende ge pen van de versc als pure Humanis

De Regering wichtige zaak te van Prof. Wilde Valenton te Utrecht leeraar worden b Oud-Testamenti voor de Literaris de ter Universite de Schriften of l leeraars, die nu hen het Moderni

We hopen van ring den moed i twee hoogleera niet breken, en di wen in plaats van

Deze

WAT D

Den laatste n Staten-Genera l, de aandacht so der zending, da schijnt, van de o stelling gebruik t eenigzins uitvoe de zending zoo land en onze kol Daarbij zal de inwendige sendi omdat deze min aandacht waard zending onder d het middelpunt e en die, door alle beteekenis, van al

ken en J. C. Rollman heeft ook nu weer ge-
sorgd voor 'n Bibliografie.

Nit de Pers.

Hollandia schrijft naar aanleiding van de
tweede brochure van Dr. Hulsman:

Dr. Hulsman trok indertijd als jong dorps-
predikant de aandacht door een brochure tegen
de Ethische richting. Hij kwam op tegen het me-
gaan der jongere Ethischen met de moderne Bijbel-
kritiek. Tegen heel de Bijbelbeschouwing der
jongere Ethischen, die toch het geloof der Christe-
lijke Kerk wilden handhaven tegelijk met de
moderne Bijbelkritiek. Het één was volgens Dr.
Hulsman met het ander in strijd. En zijn conclusie
was, dat de Ethischen, wilden ze oprecht zijn en
niet het geloof der Christelijke Kerk vereenigd
blijven, de moderne Bijbelkritiek moesten loslaten.
Da. Hulsman schreef deze dingen, terwijl hij
zelf tot de Ethischen behoorde. Zijn geschrift
werd door de geloovigen, die hun Bijbel trouw
zijn, met dankbare blijdschap ontvangen. Men had
verwachting van den jongen predikant. Men zag
in hem een toekomstig ernstig pleiter voor het
Christelijk geloof en voor den Bijbel als het Woord
Gods. En men verwachtte, dat door zijn woord en
invloed velen van de Ethische doolpaden zouden
terugkeren tot den weg, waarin de Gemeente van
Christus het Woord Gods bewaart.

Sinds is Dr. Hulsman als predikant naar Gro-
ningen vertrokken. Daar kreeg hij omgang met
Prof. Wildeboer, Prof. Van Rhijn, en Prof. Van
Dijk, bekende Ethische hoogleraren. En er ging
invloed van hen op hem uit. Minder van hun
Christelijk geloof. Maar meer van hun moderne
Bijbelbeschouwing. Die moderne Bijbelbeschouwing
aan Dr. Hulsman toch niet onbekend, werd door de
Groningsche hoogleraren nader voor hem in
't licht gesteld. Bij toezending zag Dr. Hulsman,
hoe onmogelijk het is, bij die Bijbelbeschouwing
het Christelijk geloof te handhaven. Maar bij to-
ezending ook gevoelde hij zich tegenover die mo-
derne Bijbelbeschouwing machteloos tot weer-
stand. Zijn Christelijk geloof met de moderne Bijbel-
beschouwing vereenigen, dat kon hij niet. Maar zijn
Christelijk geloof handhaven met verwerping van
de moderne Bijbelkritiek, dat kon hij ook al min-
der. Dr. Hulsman leed scherpbreuk van zijn geloof.
Hij gaf zich in het eind aan de moderne Bijbel-
kritiek gewonnen. Maar hij gaf daarmee dan ook
het geloof der Gemeente van Christus prijs. Hij
werd modern, niet alleen in zijn Bijbelbeschouwing,
maar ook in zijn geloofsvervatting.

Sinds is Dr. Hulsman in Groningen modern pre-
dikant. De Ethischen hebben hem voor hun moderne
Bijbelbeschouwing eindelijk geheel gewonnen. Maar
ze hebben hem daarmee ook tegelijk geheel ver-
loren. Dr. Hulsman is nu niet meer Ethisch, maar
modern. En hij heeft thans een tweede brochure
geschreven, waarin hij van zijn overgang naar
modernisme als overwonnen door de Ethische
Bijbelkritiek rekenschap geeft.

Die tweede brochure van Dr. Hulsman trekt
thans zeer de aandacht. De schrijver deelt daarin
mee, wat de Ethische professoren en predikanten
van den Bijbel als onbetrouwbare boek, van de
Bijbelverhalen en van de Bijbelfeiten denken. Hij
laat uitkomen, hoe er voor deze Ethische theologen
van de gebeurtenissen en van de uitspraken, in
den Bijbel meegedeeld, zoo goed als niets vast-
staat; of dat eigenlijk alleen dit vaststaat, dat het
niets is als het in den Bijbel staat. Hij deelt
dan van vele Bijbelvoorstellen in bijzonderheden
mee, en hij stelt vele uitspraken van Ethische
geleerden met hun naam en toenaam in het licht.

Voor wie op de hoogte is met den theologischen
arbeid der Ethischen is in dit alles niets nieuws.
Maar in de goedgelovige Gemeente, waarin deze
dingen niet bekend zijn, rijzen bij het lezen van
de brochure van Dr. Hulsman de hartstoele berge.

Sinds dertig jaren is men op allerlei wijze ge-
waarschuld door mannen, die de rike kundig
waren en die in beginsel en belijdenis het geloof
der Gemeente deelden. Maar velen wilden niet
hooren. Zij konden het niet gelooven. En zelfs van
wie op beter weg waren geleid, keerden er in onze
dagen weer met strijken en met handjes naar
de Ethischen terug, als naar mannen met wie men
in beginsel kan samen gaan.

Het is, zooals Dr. Hulsman schrijft: de Ethis-
chen zijn en blijven in de mode. Zij zijn de sijn-
del. Zij zijn de vrome mannen. Zij zijn de waar-
te Christenen. Al het andere is maar surrogaat.
Diepe denken principieel menschen en vrome
gevoelen van het Christendom zijn de Ethischen.

Wie doen van deze mannen als menschen niets
af. We gelooven, dat velen van hen te goeder
trouw zijn. Mannen als de oudere Ethischen, de
oudere Chantele en Gunning, stonden bij ons hoog.
En de bekering waarmee Valen van Utrecht de
harten stal, kennen wij ook.

Maar de beginselen der Ethische richting, be-
paald der jongere Ethischen, zijn wat de Gods-
openbaring zoo wel als wat de Schriftkritiek aangaat,
ruiter modern. En ook wat de leer der waarheid
betreft, al draht hier bij velen de consequentie.

We begrijpen, dat Dr. Hulsman, wistende
voor de Ethische Bijbelbeschouwing, modern word
ook in zijn Christusbeschouwing en in heel zijn
geloof.

Zoo zijn er reeds zoveel betwisten, die met de
Ethische Schriftbeschouwing ernstig gemaakt heb-
ben, — al schreef ze geen brochure. Vele Ethische
predikanten zijn geheel bewust modern, — al
noemen ze zich zoo niet, zolang de menschen hen
niet hooren en se een nadere verklaring ontwijken
kunnen. Met de geestelijke opvatting van Chris-
tus is alles klaar. En met zijn goddelijke mensche-
lijkheid. Precies zooals de modernen het gelooven.
De opkomende generatie zal den mantel wel afwer-
pen van de verachtelnde onderscheidskleur en zich
als pure Humanisten doen kennen.

De Regering heeft in deze dagen wel een ge-
wichtige taak te vervullen. Zoowel de katheder
van Prof. Wildeboer te Leiden als die van Prof.
Valen te Utrecht moet door een nieuwen ho-
gleraar worden bezet. Beide leerstoelen voor de
Oud-Testamentische vakken, al is de Leidse
voor de Literaire Faculteit. Moeten de jongelui,
die ter Universiteit komen, onderwezen worden in
de Schriften of niet? En dan door Ethische ho-
gleraren, die hun de Schriften doen verliezen en
hen het Modernisme in de armen voeren?

We hopen van beter. We hopen, dat de Regering
den moed zal hebben, voor deze leerstoelen
twee hoogleraren te benoemen, die de Schrift
niet breken, en die daarom het geloof zullen opbou-
wen in plaats van het te ondermijnen.

Verenigingsleven.

WAT DE ZENDING DOET.

1.

Den laatste tijd is door de debatten in de
Staten-Generaal en door andere omstandigheden
de aandacht zoover gevestigd op den arbeid
der zending, dat het zeer aanbevelenswaardig
schijnt, van de opgewekte, niet geringe belang-
stelling gebruik te maken en eens in een reeks
eenigzins uitvoerige overzichten na te gaan, wat
de zending zoo al doet, voor zooveel ze ons
land en onze koloniën aangaat.

Daarbij zal dan, zooals zich denken laat, de
inwendige zending uitgescheiden worden, niet
omdat deze minder belangrijk en minder de
aandacht waard zijn zoo, maar omdat het de
zending onder de heidenen is, welke thans naar
het middelpunt der belangstelling gedrongen is
en die, door allerlei omstandigheden van groote
beteekenis, van wereld-beteekenis, vóór zich als

toebereid stelt uitgestrekte velden, die wij zijn
om te oogsten.

De strekking van onze overzichten zal geenszins
zijn, te betoogen, dat de Christelijke arbeid
ten deze reeds op zijn laarzen rusten mag,
want gelijk hij, die in kennis toeneemt,
gaandweg meer inzicht hoe gering zijn kennis
is, zoo zal ook een ietwat gedetailleerde opgave
van wat de zending reeds doet, een indruk
ervan vestigen, hoe weinig dat vele betrekkelijk
nog is en hoe ontzettend veel er nog te doen
is, over 't rond der aarde niet alleen, maar
sells in het rijk van Insulinde, waarover Neer-
lands Koninkrijk den scepter zwaait.

Het behoort nauwelijks gezegd te worden, dat
het begrip van zending niet eng zal worden
opgevat, zoodat er alleen onder komt te vallen
wat in onmiddellijken zin evangelieprediking is
en niets dan dat, want, om nu maar iets te
noemen, de medische zending heeft voor de
zending als zodanig zoo'n groote — alom-
trouwen erkende — betekenis, dat het be-
zwaarlijk aangaan zou, haar hier uit te schakelen,
en het is zoover de zaak van het onderwijs
gewest, die den laatste tijd aanleiding gaf,
dat ten onzent de zending ook eens bijzonderlijk
onder de aandacht gebracht werd, dat het goed
zal zijn, het eenigzins uitvoerig ter sprake te
brengen.

Allereerst zal besproken worden de Christelijke-
Protestantsche arbeid, maar weggelaten mag
zeker niet worden de arbeid, die op het terrein
der zending, door de Roomsche-Katholieken van
Nederland verricht wordt; en daarom zal wel-
licht aan het slot onze overzichten een poging
gemaakt worden om ook een idee te geven van
den aard en den omvang van den arbeid der
Roomsche-Katholieken.

In zeker opzicht is onze taak ten aanzien
van den Christelijk-protestantschen arbeid een
gemakkelijke. Immers is het vorig jaar de heer
J. Boetsma gekomen met een tweede, zeer
uitgebreiden, druk van frs. H. B. de la
Basscour Caan's „Christelijke Arbeid“, in welk
werk de zending een ruime plaats inneemt;
heeft Dr. M. J. v. d. Hoogt verleden jaar voor
het eerst gepubliceerd zijn gids „Unus in Unus“;
en deed de Zendingstudie, die zich den
laatsten tijd zoo bijzonder verdienstelijk maakt
op het gebied der zending en zoo belangrijk
studiemateriaal het licht doet zien, voor 1912
een jaarboekje verschijnen, waarin een statistiek
der zending voorkomt; zoodat het althans niet
moeilijk valt, te overzien wat dienst behandeld,
en na te gaan hoe men op de hoogte komen kan.

Voorop ga dan ook een opgave van de
corporaties in ons land en zijn koloniën, die
den arbeid der zending (opgevat in den hie-
rboven omschreven zin) drijven of bevorderen;
en opgave, welke zoo volledig mogelijk is
samengevat volgens de verschillende ten dienste
staande statistieken. In Ned.-Indië werkende
buitenlandsche missies zijn mede opgenomen.

Ned. Zending-Genootschap, met hulpver-
eenigingen.

Vereen. tot uitrusting van zendingen van
het Ned. Zending-Gen.

Rheologische Missions-Gesellschaft, welke be-
langt in Nederland bevorderd worden door een
speciale vereeniging voor geheel het land en
een zelfstandige hulpvereeniging te Nijverdal.

Ned. Bijbel-Genootschap.

Ned. Gods. Tractaat Genootschap.

Ned. Luth. Genootschap voor in- en uit-
wendige Zending.

Salatiga-Zending, met hulpvereeniging te
Utrecht.

Java-Comité, met hulpvereenigingen.

Wageningen'sche Zendingvereeniging.

Nederlandsche Zendingvereeniging, met hulp-
vereenigingen.

Vereeniging „de Zendingstraak“ te Amsterdam.

Utrecht'sche Zendingvereeniging, met hulp-
vereenigingen.

Doopgez. Vereen. tot bevordering van de
evangelieverbreding in de Ned. overzeesche
beziittingen.

Zending der Geref. Kerken in Nederland,
met de Ned. Ger. Zendingvereen., de Vereeniging
„Dr. Schreier's Hospitaal“, enz.

Sangi en Taland-comité, met hulpver-
eenigingen.

Gereformeerde Zendingbond.

Vereen. „Ned. Zendingsschool“.

Comité voor Ned. Zendingconferenties.

Zendingstudie-Comité.

Zending der Chr. Geref. Kerk.

Ned. Studenten-Zendingbond.

Classicale (N.H.) Zendingvereen. of-commis-
sies in 15 plaatsen van ons land.

Zending's-Consulaat.

Vereen. voor in- en uitwendige Zending te
Wolvega.

Chr. Militairen-Bond voor O. en W. I.

Genootschap voor in- en uitwendige Zending
te Batavia.

Vereen. voor de evangelisatie onder militairen
in N. I.

Centraal-Comité voor het Seminarie te Depok.

Vereen. tot bevordering van Christelijk leven
en onderling hulpbetoon.

Vereen. tot het onderhouden van een kost-
en dag-school voor Dochters van Hoofden en
Aanzielijken in de Minahassa.

Leger des Heils.

Vereen. voor Jav. Meisjescholen, met een
„Comité van Bijstand“ in Nederland.

Witte-Kruis-Kolonie.

Vereen. voor Chr. Holl. onderwijs ten behoeve
van de Inlandsche bevolking in N. O. I.

Indische Kerk.

Vereenigingen tot opvoeding en opleiding van
Zonen en van Dochters (Elitabehoeven) van
van Evangelie-arbeiders in onze overz. beziittingen.

Vereen. tot het oprichten enz. van scholen
met den Bijbel te Batavia.

Paul-Kiuger-School, Chr. Fröbelschool en
Holl. Ind. school te Batavia.

Holland'sche school voor Javanen te Temang-
goeng.

Chr. School voor U. L. O. te Jojakasta.

Ned. Vrouwenbond tot verhooging van het
zedelijk bewustzijn.

Kolonie „Pangoesen“ (Zending der Zending-
dagsadvanten).

„Bathanië“ te Soekaboemi.

Vereen. „Dorcas“ te Batavia.

Diocesanehuis te Tjikini (Wetevreden).

Ziekenhuis te Modjowarno.

Ziekenhuis te Sonder (Minahassa).

Vereen. voor het Chr. Nat. Zendingfeest en
vereenigingen of comités voor het Noorder-
Ooster- en Zuiderzendingfeest en plaatselijke
bijeenkomsten.

Zending der Evang. Broedergemeente (W. I.)
Melaatschen-Asyl in Suriname.

Vereen. tot uitbreiding van het evangelie in
Egypte.

Vereen. tot oprichting enz. van Hospitelen
in China.

Board of Foreign Missions of the Meth.
Episc. Church.

Society for the propagation of the Gospel (W. I.).

Wesleyan Methodist Missionary Society (W. I.).

Officiële Berichten.

De heer D. J. van Katwijk, doctorandus in
de Theologie en proponant bij de Gereformeerde
Kerken, verzoekt ons te melden, dat hij nu in
staat is eene eventuele roeping naar een dier
kerken te aanvaarden.

De heer K. Dijk, Theol. doctorandus en pro-
ponant in de Geref. Kerken, te Wolvega, zal
na gaarne een beroep naar een dier kerken
in overweging willen nemen.

WUK-BIJ-DUURSTEDE, 11 Febr. Heden was
het voor ons een overgetelide dag. Nadat
enkele jaren het Evangelie verkondigd was
onder de verstrooide Gereformeerden, om die te
vergaderen, zoo is alhier de Geref. Kerk weer
tot openbaring gekomen en werd thans de nieuwe
kerkerad in het ambt bevestigd door Dr.
Buitenhuys, van Vreeswijk, na een predikatie
over Hebr. 13 : 8.

Zegene de Heere deze Zijne kleine kerk.

Namens den kerkerad:
J. E. KOUVENBERG, scriba.

N.B. Alle stukken te zenden aan den scriba.

Korte notulen van de vergadering
der classe Assen, 1 Febr. 1912.

Da. Hangelbroek, praeses der vorige ver-
gadering, opent deze. Hij zal zingen Ps. 25 : 6,
leest Ps. 48 en gaat voor in gebed. Uit de
credentiaelen blijkt, dat alle kerken wettig ver-
tegenwoordigd zijn. Da. Hangelbroek roept
allen een hartelijk welkom toe, en inzonderheid
Da. Laman, die voor 't eerst ter vergadering is.
Da. Laman beantwoordt dit „welkom“ en beveelt
sich in de liefde der broeders aan.

Voor deze vergadering is naar toebereit
praeses: Da. v. Veen; assessor: Da. Hangel-
broek; scriba: Da. Groot Nibbelink; terwijl
voort 't persverlag aangewezen wordt br. Koster.
Bij monde van den praeses spreekt de classes
haar blijdschap uit hierover, dat Da. Hangelbroek
voor de roeping naar Boornbergum en
Donkerbroek bedankt.

De notulen der vorige vergadering worden
gelezen en goedgekeurd.

Da. Hangelbroek rapporteert omtrent den
arbeid voor en op Soemba. Wat betreft den
arbeid voor Soemba is alleen te vermelden, dat
op 9 Nov. j.l. een Class. Zendingdag werd
gehouden te Gasselternijveen, waar behalve
Da. Smitt en br. Koster, ook Da. Kijger optrad.
Opkomst en collecte waren bevredigend. Wat
den arbeid op Soemba betreft kon meegedeeld
worden, dat deze gezegend voortgaat. Da. Kijger
vertrok 4 Jan. van Genoa naar Soemba. Da.
Wielinga zal D. V. in dit jaar voor eenigen
tijd naar het Vaderland terugkeren. Te Melolo
werden 2 vrouwen en 1 man gedoopt, terwijl
ook eenigen belijdenis des geloofs aflegden.
Ook werd daar een school geopend. Op West-
Soemba gaat het over 't algemeen goed.
Inzonderheid te Laora. Een opleidingschool
zal geopend worden te Pajeti. Br. van Dijk zal
als hoofd dier school naar Pajeti vertrekken.
Ook bestaat er uitsicht, dat daar een medische
bulpdienst zal komen.

Omtrent den Evangelisatie-arbeid in Drente
rapporteert br. Koster en Da. Groot-Nibbelink.
De eerste doet dit in opdracht der vorige
vergadering en deelt een en ander mee over
de financiën. Hij geeft een overzicht van wat
door de verschillende kerken in de classen en
door de verschillende classen in de provincie
Drente wordt gedaan. Per jaar en per hoofd
wordt door de kerken in de classen Assen
bijgedragen als volgt: Appelscha 21/2 ct., Assen
8/4, Borger 1/4, Een 5, Gasselternijveen 20/4,
Haulerwijk 10, Norg 10/4, Roden 5, Smilde
A. 4/4, Smilde B. 3/4, Vries 3/4, en Zuidlaren
3/4. Voor de verschillende classen bedraagt dit:
cl. Assen 9/4; cl. Meppel 6/4; cl. Beilen 7 en
cl. Coevorden 8/4 cent per jaar en per hoofd.
Om echter dezen arbeid zonder inkrimping en
zonder al te groote tekorten te kunnen voort-
zetten, moet door de classen worden bijgedra-
gen als volgt: cl. Assen 9/10; cl. Meppel
1/30; cl. Beilen 3/10 en cl. Coevorden 6/10
per jaar.

Dit wordt, zooveel mogelijk naar draagkracht
en sielental berekend, voor de kerken in de cl.
Assen: voor Appelscha 4/10, voor Assen 2/10,
Borger 1/10, Een 1/5, Gasselternijveen 1/10,
Haulerwijk 1/10, Norg 1/10, Smilde A. 1/10,
Smilde B. 1/10, Roden 1/10, Vries 1/10 en
Zuidlaren 1/10 per jaar.

Da. Groot Nibbelink rapporteert, dat deze
begroting den Dep. voor den Evang. arbeid
in Drente werd voorgelegd, doch dat deze,
zonder nader onderzoek en overleg, deze be-
grooting vooralsnog niet durfde goedkeuren.
Verder wordt meegedeeld dat br. J. de Braal
te Rulmen wegens ongesteldheid zijn arbeid
aldaar niet kan voortzetten. Minstens zal hij 2
maanden rust moeten hebben, of wellicht wel
den arbeid geheel moeten opgeven. Te Havel-
berg wordt meerdere bearbeiding gevraagd,
terwijl men er het lokaal gaarne verplaatst zag
naar den Rijksweg. Te Tinsarlo werd een nieuw
locaal geopend voor Zondagschool en Evan-
gelisatie.

Namens de Kerken van Borger en Gassel-
ternijveen rapporteert Da. Hangelbroek, dat alle
stukken in sake het beroep van Da. Laman
naar Assen in orde bevonden zijn, en dus het
beroep geapprobeerd is.

Een circulaire kwam in vanwege de Gen.
Synode, inhoudende verzoek, dat in alle kerken
der classis 2 maal gecollecteerd worde voor de
Theol. school. Dit wordt voor kennisgeving
aangenomen, wijl de cl. corresp. voor de T. S.,
br. Koster, mededeelt dat in alle kerken deser
classis 2 maal wordt gecollecteerd, en zelfs ook
nog in alle deze kerken op 2 na de „6 Dec.
collecte“ wordt gehouden.

Een voorstel van de kerk van Appelscha,
dat voortaan de vacaturebeurten voor App. we-
tergeleed worden als te voren, 266, dat niet een,
maar twee beurten op een Zondag worden
vervuld, wordt met eenpaalge stemmen aange-
nomen.

Een voorstel van de kerk van Roden om de
vacaturebeurten op elke class. vergadering
vast te stellen en se op te nemen in 't pers-
verlag, wordt in sooverre aangenomen, dat in
't persverlag die beurten zullen worden opge-
nomen en dat alle noodzakelijke wijzigingen
zullen worden bekend gemaakt aan de betrokken
kerken en personen.

De vacaturebeurten worden thans geregeld
als volgt: 10 Maart: Appelscha, Da. Laman;
Een, Da. Scholten; Norg, Da. v. d. Veen; Smilde B.
Da. Dijkstra, en Vries, Da. Groot Nibbelink;
en op 28 April te Een: Br. Koster.

Br. Beckman rapporteert namens de comm.
voor den class. Zendingdag.

Voorgesteld wordt, dit jaar opnieuw een
Zendingdag te organiseren in „t Laarwood“
te Zuidlaren, en dit thans niet met een halven
dag te laten aflopen, maar er een heelen dag
voor te bestemmen. Daarvoor wordt aangevraagd

15 Augustus. Verder wordt voorgesteld twee of
meer sprekers buiten de classis uit te noodigen
en de overigen in de classis te zoeken. Een
eindelijk wordt voorgesteld, op de volgende
vergadering der classis een program ter tafel te
brengen. Een en ander wordt goedgekeurd.

Bij de rondvraag naar art. 41 K. O. worden
verschillende adviezen gegeven.

Allereerst naar aanleiding van een vraag van
de kerk te A. inzake de verkiesing van een
oudeling. „De classis, gehoord de toelichting
der afgev. van A., spreekt uit, dat hier geen
onregelmatigheden hebben plaats gehad en dus
de verkiesing gehandhaafd wordt“.

De kerk van E. vraagt of een lidmaat, dat
vroeger te H. woonde en daar voor 17 jaar
zijn lidmaatschap heeft opgezegd, ook te E.
als lid kan opgenomen worden. Geadviseerd
wordt, dat deze persoon zich eerst met den
kerkerad van H. moet verstaan.

Door de kerk van R. wordt medegedeeld, dat
men daar in de droeve noodzakelijkheid is
gewest drie doopleden te schrappen, wegens
algeheele verwaarloozing van de middelen der
genade.

Voorts vraagt deze kerk het advies der
classis inzake tucht op een dooplid, dat zich
schuldig maakte aan overtreding van 't 78
gebood. Advies wordt gegeven. Een eindelijk
vraagt diezelfde kerk vrijheid om den zantap der censu-
re te passen op een lid der gemeente, die de
godsdienstopeningen niet meer bijwoont en geen
kinderen meer laat doopen, en alle vermaningen
in den wind slaat. De classis, de breede
toelichting der afgev. van R. gehoord, verleent
deze vrijheid.

Besloten wordt dat de volgende vergadering
der classis één dag zal uitgesteld worden, en
D. V. zal gehouden worden op Vrijdag 10 Mei a.s.

Nadat gebleken is dat censura morum naar
art. 43 K. O. niet noodig is en de korte
notulen gelezen en goedgekeurd zijn, sluit de
praeses de vergadering en gaat voor in
dankzegging.

Op last der classis,
P. KOSTER.

Buitenland.

Het probleem van het vroeger of later
geroepen worden der volken.

II.

Wij mogen ons niet aanmatigen de verborgen
ontwikkeling, die onder een volk plaats heeft,
zoo te doorzien, dat wij in staat zijn te sien
wanneer het oogenblik aangebroken is, waarop
de Evangelieprediking met vrucht kan geschieden.
Maar gelijk een Paulus tegen zijn wil door den
Heiligen Geest verhindert werd in Azië en
Bythinië te arbeiden, wijl God wilde dat hij in
Macedonië en Griekenland zou trekken, zoo
moeten wij er op vertrouwen dat er goede
gronden voor zijn, wanneer de zending zich
geopent niet datgene wat schijnbaar het meest
op den weg ligt, na te laten, daar Gods
gedachten anders zijn dan onze gedachten.

Het grootste probleem waarvoor wij op het
gebied der zending staan is het feit, dat 600
jaar na de stichting der Christelijke kerk een
nieuwe propagandamakende religie ontstond, en
dat de islam niet alleen de Kerk van Christus
grote terreinen kon ontnemen, maar zich als
een ijeren muur tusschen de heidensche volken
van Afrika en Azië schoven kon, waardoor
het voor de Kerk vele eeuwen onmogelijk werd
het Evangelie aan de heidenen te brengen.
Maar een Kerk die in werkelijkheid en reliquie-
vereering verloopt, doet haar missionerende
kracht in. Ook bracht de islam niets nieuws.
Wat hij aan waarheid in zich draagt, ontleent
hij aan het Jodendom en aan het Christendom,
en door het veruitwendigen en het verswakken
der sedelicheit is hij aanmerkelijk voor
den natuurlijke mensch. Zoo geeft God aan
den islam tijd om den volkeren, die hij
veroverde, te toonen, dat de karikatuur van een
rationalistisch en zedelijk sterk-verzwakt Chris-
teendom, als kracht om tot wedergeboorte te
brengen, met het origineel niet kan concurreren.
Het is echter bekend, dat die dwalingen het
moeilijkst te overwinnen zijn die de meeste
waarheids-elementen in zich dragen. En wanneer
wij de profetie van Paulus gelooven, dat het
Joodsche volk eerst allerlaatst de roepstem van
het Evangelie gehoor zal geven, dan ligt het
ook voor de hand om aan te nemen dat na het
Jodendom de islam het langst aan de Christelijke
Zending weerstand bieden zal. Daarom heeft de
Chr. Zending er voor te zorgen, dat zij daar
hare werkzaamheid het meest ontplooft, waar
het gevaar dreigt, dat de islam haar vóór is en
haar voor langen tijd de deur sluit.

Dat de ontdekking van de nieuwe wereld en
van den zeeweg naar Oost-Indië aan de Room-
sche zeeomgheeden Portugal en Spanje te
beurt viel, waardoor de Roomsche missie een
voorsprong kreeg, heeft men van Protestantische
zijde ook een probleem genoemd. Maar wanneer
men bedenkt, dat van de talrijke Indiaansche
bevolking, die bij de ontdekking van Amerika
een object van de zending werd, in het Room-
sche Zuid- en Midden-Amerika minstens vijf
miljoen overbleven, terwijl in het Protestantische
Amerika nog slechts 400.000 inboorlingen aan-
wezig zijn (welk getal voortdurend afinkt),
dan besef men, dat God het gehele nitroten
van de Indianen heeft willen verhooren. Men
kan de schandelijkheden waardoor, tot groote
smart der zendingen, onder Engelse en
later onder Amerikaanse heerschap de
Indianen vernield werden, evenmin het Protes-
tantisme ten laste leggen, als men de gruwelen
der Konquistadores in Mexico en Peru den
Roomschene verwijten kan. En wanneer de
middeneeuwse opvatting van het woord:
„dwingt se om in te gaan“, het Roomsche ge-
weten in slaap sulte, dan moet men ook niet
vergeten, dat ook de Gereformeerde Hollanders
en Engelsen het woord des Heeren: „ver-
vloekt zij Canaan, een knecht der knechten zij
hij zijne broeders“, geheel verkend hebben toe-
gepast, terwijl een zoo lieferlijk man als de
zending onder de Indianen George Elliot het
gebruiken van geweld voor geoorloofd hield,
hetgeen wij thans in hem mispraten.

Voor de negerbevolking in Binnen-Afrika is
het een gelijk geweest, dat de weg tot haar voor
de Europeanen en daarom ook voor de Zending
eerst nu geopend is. Want anders zou de doot
den paus geantoonende slavernij niet slechts
de kustlanden, maar het gehele vasteland ont-
volkt hebben. Nu hebben wij te doen met een
levenskrachtig ras, wiens toekomst gered worden
kan, wanneer de Zendingarbeid bij hen ingang
vindt. Wat den arbeid verzwakt is niet de religie
der negers; het is een en ander, dat de
eene allerelendigste ontzending der religie
zij; maar de morele ontzending die met de
religieuze steeds gepaard gaat. Maar deze was
bij de negerslaven van Noord-Amerika niet

minder dan bij de negers in Afrika. Wanneer
echter, nadat het 50 jaar geleden is dat de
slavernij in Amerika werd afgeschaft, er acht
miljoen Protestantische Christenen gevonden
worden die tot de negers behooren, welke de
meest aangegolten kerk uit de heidenen die
ergens te vinden is, vormen, een kerk die uit
eigen middelen 180 miljoen gulden in 40 jaren
saambracht voor kerken en scholen, — dan is
het toch bewezen dat, al hebben die negerkerken
hare zwakke punten, de diepste gezonden volken